

บทที่ 4

สังคมวิทยารูปแบบ

แนวคิดของ จอร์จ ซิมเมล (George Simmel) (ค.ศ. ๑๘๕๘ - ๑๙๑๘)

เขาเกิดในเบอร์ลิน เป็นบุตรเจ้าของโรงงานทำช็อคโกแลต ได้ปริญญาเอก
วิทยาศาสตรบัณฑิต "แนวความคิดวัตถุของ คานท์ (Kant)" เป็นศาสตราจารย์ที่เบอร์ลิน และ
ศาสตราจารย์เบอร์ลินในที่สุด

ซิมเมล ได้ให้วิธีการศึกษาปัญหาลักษณะของสังคม โดยมุ่งในเรื่องความสัมพันธ์
และหน้าที่ สังคมมีหน้าที่โดยตรงที่ให้ความสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหวในเรื่องการติดต่อของบุคคล
ต่าง ๆ สังคมคงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีบุคคลเหล่านี้คบหาสมาคมกัน ซิมเมลถือว่าเป็นกระบวนการ
(process)

ซิมเมล ได้นำเข้าสู่สังคมด้วยการอธิบายลักษณะสถานการณ์ เริ่มจาก ทาส
การประท้วงที่ถูกต้องตามกฎหมาย การแลกเปลี่ยน อธิบายรูปแบบของบันทัดฐาน ว่ามีหลาย
อย่าง มีกฎหมาย จรรยา จารีต และเกียรตินิยม ให้การนิยามกลุ่มว่า มีกลุ่มครอบครัว
กลุ่มสังคม และพรรคการเมือง ลักษณะชนิดของสังคม มีทั้งคนแปลกหน้า คนจน ครู คนชั้น
กลาง ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม มีความขัดแย้ง มีผู้บังคับบัญชา ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา
ลักษณะโครงสร้างทางสังคม เช่น การจัดช่วงลำดับของวรรณะ (ในอินเดีย) ความมั่นคง
ความยืดหยุ่น และการใช้หลักทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับกระบวนการทางสังคม

แต่การเข้าสู่ความหมายของรูปแบบทางสังคมวิทยาที่สำคัญคือ ระบบความ
สัมพันธ์ระหว่างหัวหน้า และลูกน้อง หรือผู้บังคับบัญชากับผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา หรือผู้เหนือกว่า
กับผู้ต่อยกว่า ซึ่งอาจเป็นบุคคล หรือกลุ่มคนก็ได้ เขากล่าวว่า อำนาจของผู้นำในสังคมต่าง ๆ
ได้มา ๒ ประการ

๑. ได้ด้วยการกระทำ
๒. ได้ด้วยการรับสืบทอดมา

ความสัมพันธ์ผู้เหนือกว่า และผู้ต่อยกว่า เป็นส่วนหนึ่งของการผ่อนปรนเข้าหากัน ชิมเมล ยังกล่าวถึงกระบวนการทางสังคมอื่น ๆ เช่น การขัดแย้งกัน การที่คนไม่คบหาสมาคมกัน ก็เนื่องมาจากความขัดแย้งกัน เป็นศัตรูกัน มีความอิจฉาริษยา มีความต้องการผลประโยชน์ต่างกัน เมื่อไม่มีความขัดแย้งกัน บุคคลก็สามารถศึกษากันได้ ความขัดแย้งมีทั้งภายในกลุ่มจนถึงรัฐ และกลายเป็นสงครามระหว่างชาติไป

ในการจัดระเบียบวรรณะในอินเดีย เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดความตึงเครียด โดยพิจารณาแล้วการแบ่งเช่นนี้ทำให้เกิดกลุ่ม ตำแหน่ง ระยะห่างทางสังคม ซึ่งชิมเมล ก็ได้อธิบายไปถึงผู้แปลกหน้าด้วย เขาว่าความสัมพันธ์ทางสังคมที่คนย้ายจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง อาจนำไปสู่การเกิดระยะห่างทางสังคมขึ้นได้ แม้ว่าจะมีความใกล้ชิดทางกายภาพก็ตาม ซึ่งระยะห่างทางสังคมมีทั้งในระดับแนวนอน และแนวตั้ง หรือระยะห่างทางสังคมเป็นผลมาจากการรักษาสถานภาพเดิม จะเห็นได้ว่า บุคคลไม่ยอมเสียสถานภาพเดิม ความคิดที่ใกล้เคียงกันระยะห่างทางสังคมก็คือ การเคลื่อนย้ายทางสังคม

งานของ ชิมเมล มีอิทธิพลอย่างมากต่อ อัลเบิน สมอล (Albion Small) แนวความคิดเขามีอิทธิพลต่อการให้ความหมายวิชาสังคมวิทยา และงานของเขาได้หลีกเลี่ยงจากสังคมวิทยาในแนวเดิมที่ใช้คุณการณ์เข้ามาอธิบาย

แนวคิดของพาร์ก และเบอร์เกส

พาร์ก (Park) (ค.ศ. ๑๘๖๔ - ๑๙๔๔) เบอร์เกส (Burgess) (ค.ศ. ๑๘๘๖ -) เขาทั้งสองให้หลักความเจริญทางสังคมวิทยา แบ่งเป็น ๓ ระยะ

ระยะแรก เป็นระยะของกองค้ และสเปนเซอร์ สังคมวิทยาเป็นปรัชญาเชิงประวัติศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ด้วยความเจริญก้าวหน้า กล่าวถึงวิวัฒนาการต่าง ๆ

ระยะที่สอง เกิดสำนักต่าง ๆ ขึ้น ความคิดทางสังคมวิทยาได้แพร่ไปยังสำนักเหล่านี้ พยายามที่จะให้ความหมายและอธิบายข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งสังคมวิทยาเป็นผู้ให้คำตอบ

ระยะที่สาม เป็นระยะของการค้นคว้า การวิจัย ในปัจจุบันนี้

พาร์ก และเบอร์เกส เห็นด้วยกับ ชิมเมล และสมอล ว่า กรอบของวิชาสังคมวิทยา ไม่ใช่มองสังคมเพียงแต่โครงสร้างอย่างเดียว แต่มองในลักษณะของกลุ่มทางสังคม กระบวนการทางสังคม เป็นคำที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเสมอในชีวิตกลุ่ม สังคมวิทยาให้ความสนใจในบุคลิกภาพของบุคคล และระเบียบสังคมที่ถูกสร้างขึ้น และในทุกกลุ่มก็ได้สร้างแบบของตนขึ้นมา กลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม ในความหมายนี้เราจึงเห็นว่าสังคมเป็นผู้ถ่ายทอดนิสัย ความรู้สึก วิถีประชา จารีต เทคนิค และวัฒนธรรม ทั้งหมดซึ่งจำเป็นในการสร้างพฤติกรรม กลุ่มคนขึ้น

พาร์ก และเบอร์เกส ได้ความคิดจากนักสังคมวิทยาหลายคน แต่ ชิมเมล เป็นผู้ มีอิทธิพลมากที่สุด และพาร์ก และเบอร์เกส ศึกษากระบวนการทางสังคม ๒ แบบ ที่มีลักษณะ แตกต่างกัน

๑) กระบวนการทางสังคมวิเคราะห์ในขั้นการเข้ามาเกี่ยวข้องกัน มีการแยกตัว มีการติดต่อ มีพลังต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการแยกตัว หรือการติดต่อกัน ก็คือ เรื่องผลประโยชน์ ความรู้สึก และทัศนคติ

๒) ขึ้นเหนือไปกว่าการเกี่ยวข้องคบหาสมาคมธรรมดา มีการจัดระเบียบในรูปของความขัดแย้ง การร่วมมือ ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคม แบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

- ก. การแข่งขันกัน
- ข. การขัดแย้ง
- ค. การปรองคอง
- ง. การผสมกลมกลืน

การแข่งขันกันถือว่าเป็นรูปแบบของการติดต่อทางสังคมน้อยที่สุด เป็นการต่อสู้ทางชีววิทยา เพื่อความอยู่รอด เป็นสภาพเริ่มแรกก่อนเข้าไปสู่ความขัดแย้ง การปรองคอง และความผสมกลมกลืน ซึ่งจะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ หรือเกิดอคติ การแข่งขันกัน พาร์ก และ เบอร์เกส อธิบายมุ่งในเรื่องการกระจายประชากรในอาณาเขตและในการทำงาน

การแข่งขันมีมากเมื่ออัตราประชากรมีหนาแน่นในเนื้อที่จำกัด ความหนาแน่นของประชากรในเมือง จำนวนคนว่างงาน ชนชั้นกรรมาชีพ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดสภาพการแข่งขันกันได้มาก

ความขัดแย้ง เป็นกระบวนการทางสังคมที่เราอธิบายในรูปการจัดระเบียบทางการเมือง การติดต่อระหว่างบุคคล กลุ่ม ที่มีทัศนคติ ค่านิยมต่างกัน เป็นผลทำให้เกิดความขัดกัน เมื่อเกิดความรู้สึกเช่นนี้ ก็ทำให้เกิดความต่อต้านและกระตุ้นให้ร่วมมือกันกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น กบฏ จราจล สงคราม แม้แต่อาชญากรรม หรือเยาวชนที่กระทำผิด การควบคุมจึงเป็นสิ่งสำคัญในเรื่องความขัดแย้งนี้

การปรองดองกัน เป็นการจัดระเบียบทางสังคมซึ่งถูกสร้างและกำหนดโดยวัฒนธรรม และจารีต คือ เมื่อบุคคล ๒ กลุ่ม มีการแข่งขันกัน หรือขัดกันแล้ว มีการปรับตัวเข้าหากัน ผลอาจเนื่องมาจากความอ่อนในพลังทั้งสองฝ่าย เช่น กรณีสงครามที่ผลประโยชน์ทั้งสองฝ่ายมีเท่าเทียมกัน ก็ตกลงกันโดยสันติวิธี ถ้าฝ่ายใดมีอำนาจแตกต่างจากอีกฝ่ายหนึ่งมาก ความขัดแย้งย่อมมีมากขึ้น

การผสมกลมกลืน เป็นการเปลี่ยนแปลงในการจัดระเบียบสังคม เช่น ความจำเป็น บุคลิก ความรู้สึก เป็นการปรับตัวโดยค่อยเป็นค่อยไป เช่น มนุษย์ต่างกลุ่ม ต่างวัฒนธรรม มารวมเป็นกลุ่มใหม่ เช่น การก่อตั้งสหรัฐอเมริกา ซึ่งประกอบด้วยชนหลายชาติ อิตาลี ฝรั่งเศส สเปน สแกนดิเนเวีย เยอรมัน เป็นต้น ต่างก็นำเอาวัฒนธรรมของตนเข้ามา

ความเกี่ยวข้อง การจัดระเบียบของสังคม กับกระบวนการของการแข่งขัน ความขัดแย้ง การปรองดอง และความผสมกลมกลืน เขียนได้ดังนี้

กระบวนการทางสังคม	การจัดระเบียบสังคม
การแข่งขัน	ดุลยภาพเศรษฐกิจ
ความขัดแย้ง	การจัดระเบียบทางการเมือง
การปรองดอง	การจัดระเบียบสังคม
การผสมกลมกลืน	บุคลิกภาพ และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

พาร์ก และ เบอร์เกส เป็นผู้ให้ทฤษฎีรูปแบบทางสังคม และกระบวนการที่เป็นรูปแบบดังกล่าว แต่โดยปกติแล้ว ผลงานส่วนใหญ่ของทั้งสองคนคือ พาร์ก ศึกษาเรื่องเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ ความกดดันทางการอพยพ เบอร์เกส ศึกษาเรื่องครอบครัว

แนวคิดของ ลีโอโพลด์ ฟอน ไวส์ (Leopold Von Weise) (ค.ศ. ๑๘๗๖ -)

ไวส์ ได้ให้ความหมายกระบวนการทางสังคม หมายถึง ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากมีจำนวนมาก แต่กระบวนการชั้นง่ายสุดเกิดขึ้นโดยตรงจากบุคคล ๒ คนขึ้นไป เขาได้วิเคราะห์สังคมโดยวางออกมาเป็นสูตรดังนี้

กระบวนการทางสังคม = ทัศนคติของบุคคล x สถานการณ์

$$P = A \times S$$

ซึ่งเราสังเกตได้ว่า ทัศนคติ และสถานการณ์ จะมีอิทธิพลในกระบวนการทางสังคมทั้งสิ้น ไวส์ วิเคราะห์ทัศนคติ (A) ว่าเป็น

๑) สิ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม = N คือเมื่อรวมเอาหลายสิ่งเข้าไว้เป็นทัศนคติ

๒) เป็นประสบการณ์ที่มีมาก่อน = E หรือการได้รับการถ่ายทอดมา อาจเขียนใหม่ได้ว่า

ทัศนคติ = สิ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม x ประสบการณ์เดิม

$$A = N \times E$$

ไวส์ ได้วิเคราะห์สถานการณ์ มีส่วนประกอบ ๒ อย่าง

๑) สิ่งแวดล้อมภายนอกของคนทางด้านกายภาพ = B

๒) ทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในกระบวนการสังคม = A_I

สถานการณ์ = สิ่งแวดล้อมภายนอก x ทัศนคติผู้อื่น

$$S = B \times A_I$$

เราอาจเขียนได้ใหม่จากสูตรหลักเดิม ได้ดังนี้

$$P = N \times E \times B \times (N \times E)_I$$

แต่รูปนี้แบบนี้มีผู้ไม่เห็นด้วย ไวลส์ ได้ให้ข้อคิดของสังคมวิทยาที่เป็นรูปแบบ โดยนำเอาสังคมวิทยาทั้งหมดมาพิจารณา เขาแบ่งสังคมวิทยาที่เป็นศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็น ๒ อย่าง

- ๑) การจัดระเบียบของรูปแบบการกระทำ
- ๒) การจัดระเบียบของรูปแบบต่าง ๆ หรือโครงสร้างสังคม

โดยมีความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นตัวประกอบพื้นฐานของทั้งสองหลักดังกล่าว ความสัมพันธ์ทางสังคมอาจแบ่งได้เป็น ความสัมพันธ์โดยทั่วไป และความสัมพันธ์ในขอบเขตจำกัดวง เช่น โดยกลุ่มทางสังคมต่างกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมถือว่าเป็นหน้าที่ ซึ่งทำให้เกิดการคบหาสมาคมกัน หรือการไม่คบหาสมาคม หรือการรวมกัน สำหรับโครงสร้างทางสังคมแบ่งเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- ก) ผู้งชน (มีการจัดระเบียบน้อยที่สุด)
- ข) กลุ่มคน (รูปแบบที่มีพลังอำนาจในกึ่งกลาง)
- ค) มวลชน (รูปแบบที่มีพลังอำนาจมากที่สุด)

ในกระบวนการทางสังคมทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งการคบหาสมาคมกัน การไม่คบหาสมาคมกัน ความสัมพันธ์โดยทั่วไป และความสัมพันธ์จำกัดวง การจัดระเบียบของรูปแบบการกระทำ ทำให้เราอธิบายได้ในการจัดระเบียบของสังคมทั้งหมด.